Ба Шурои диссертатсионии
6D.KOA-O43 назди Академияи ВКД ҶТ

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи “Тафтиши ба худкушӣ расондан” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи “Тафтиши ба худкушӣ расондан” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, ки аз рӯйи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 01.04.2022 №95/шд ва 25.10.2024 №407/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Масъалаи ба худкушӣ расондан дар шароити ҷомеаи муосири тоҷик яке аз масъалаҳои ҳассос, печида ва мубрами иҷтимоӣ, равонӣ ва ҳуқуқӣ ба шумор меравад. Дар давраи ҷаҳонишавӣ, рушди босуръати технология ва густариши шабакаҳои иҷтимоӣ, тағйирёбии арзишҳои маънавию ахлоқӣ ва афзоиши фишорҳои равонӣ, масъалаи даст задан ба худкушӣ ва махсусан, ҳолатҳои ба худкушӣ расондани шахс аз тарафи дигарон ба як падидаи ташвишовар табдил ёфтааст. Ин падида на танҳо ҳаёти инсонҳоро зери хатар мегузорад, балки ба амнияти иҷтимоӣ, устувории оила ва низоми арзишҳои ҷомеа таъсири манфӣ мерасонад.

Дар солҳои охир ҳолатҳои ба худкушӣ расондан, хусусан миёни ҷавонон, наврасон ва занон афзоиш ёфтаанд. Омӯзиши ин падида нишон медиҳад, ки омилҳои ба худкушӣ расондан аксаран зӯроварии равонӣ, таҳқир, паст задани шаъну шараф, таҳдид ва дигар шаклҳои маҷбуркунии равонӣ ва иҷтимоиро дар бар мегиранд. Дар ин маврид, на танҳо шахси қурбонӣ, балки муҳити иҷтимоӣ ва муносибатҳои байнишахсӣ нақши муҳим доранд.

Аз дидгоҳи ҳуқуқӣ ба худкушӣ расондан тибқи моддаи 109 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгарии ҷиноятиро пешбинӣ мекунад. Бо вуҷуди ин, таҷрибаи амалии татбиқи қонунгузорӣ нишон медиҳад, ки

дар бисёр мавридҳо муқаррар намудани робитаи сабабӣ миёни кирдори гунаҳкор ва акти худкушии қурбонӣ душвор мебошад. Ин ҳолат, пеш аз ҳама, бо хусусияти ниҳонӣ, равонӣ ва мураккаби равандҳои дохилии шахс ва таъсири муҳити атроф алоқаманд аст.

Дар шароити имрӯза, зарурати таҳқиқи амиқи сабабҳо ва шароитҳое, ки боиси ба худкушӣ расондан мегарданд, беш аз пеш эҳсос мешавад. Таҳлили ҳамаҷонибаи ин масъала имкон медиҳад, ки на танҳо паҳлуҳои ҳуқуқии он, балки ҷанбаҳои иҷтимоӣ, ахлоқӣ ва равонии ин падида низ равшан гарданд. Ҳамчунин, омӯзиши таҷрибаи байналмилалӣ ва муқоисаи он бо таҷрибаи ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои такмили механизмҳои ҳуқуқии пешгирӣ ва муқаррар намудани меъёрҳои ҷавобгарӣ аҳаммияти калидӣ дорад.

Масъалаи мазкур дар илми ҳуқуқи ҷиноятӣ, психологияи иҷтимоӣ ва криминология дар маркази таваҷҷуҳи пажуҳишгарони муосир қарор дорад. Бо вуҷуди ин, дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқоти мукаммалу системавӣ оид ба ҷинояти ба худкушӣ расондан, сабабҳои иҷтимоӣ ва равонии он, инчунин мушкилоти исботи робитаи сабабӣ ҳанӯз кофӣ нестанд. Аз ин рӯ, таҳқиқи илмӣ дар ин самт зарурати воқеӣ дорад.

Мубрамияти мавзуъ, инчунин бо он асос меёбад, ки натиҷаҳои таҳқиқ метавонанд ба баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, такмили қонунгузории ҷиноятӣ, таҳияи тавсияҳои амалии пешгирии ҳолатҳои ба худкушӣ расондан ва баланд бардоштани сатҳи огоҳии шаҳрвандон мусоидат намоянд.

Ҳамин тариқ, мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расонидан» дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ буда, таҳқиқи он барои таҳкими адолати судӣ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон, таҳкими фарҳанги ҳуқуқӣ ва таъмини амнияти иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои аҳамияти баланд ва зарурати илмӣ-амалӣ мебошад.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Таҳқиқоти илмии Ҳабибзода Назира Халил, ки ба мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расондан» бахшида шудааст, дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалии хеле баланд мебошад. Ин таҳқиқот бори аввал дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар тамоми фазои баъдишуравӣ ба таври мукаммал анҷом дода шуда, дар рушди илми криминалистика ва таҳқиқи ҷиноятҳои дорои хусусияти равонӣ саҳми назаррас гузоштааст.

Нововарии асосии таҳқиқ дар он ифода меёбад, ки муаллиф масъалаи таҳқиқи ҷинояти ба худкушӣ расонданро на танҳо аз дидгоҳи ҳуқуқи ҷиноятӣ, балки дар ҳамбастагӣ бо ҷанбаҳои криминалистикӣ, равонӣ ва

иҷтимоӣ баррасӣ намудааст. Муаллиф бо истифода аз таҳлили амиқи назариявӣ ва таҷрибаи амалии мақомоти тафтишотӣ ва судӣ тавонистааст тавсияҳои илмию амалиро барои такмили усулҳои тафтиш, баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва беҳтар кардани ҳамкории мутахассисони соҳаҳои ҳуқуқшиносӣ, криминалистика ва равоншиносӣ пешниҳод намояд.

Дараҷаи навгонии илмии тадқиқот дар коркарди муфассали тавсифи илмии криминалистикии ҷинояти ба худкушӣ расондан зоҳир мегардад. Дар он, нахустин бор сохтор, нишонаҳо, механизмҳои содиршавӣ ва омилҳои хатарнокии ин навъи ҷиноят тавсиф ёфта, роҳҳои илмии исботи робитаи сабабӣ ва принсипҳои муайян кардани шахсияти ҷинояткор таҳлил шудаанд.

Маҳз иштироки бевоситаи муаллиф дар таҳқиқоти эмпирикӣ, омӯзиши маводи воқеии парвандаҳои ҷиноятӣ ва таҷрибаи судӣ, дараҷаи баланди асоснокии илмӣ ва арзиши амалии натиҷаҳои бадастомадаро таъмин намудааст. Ин омилҳо имконият медиҳанд, ки натиҷаҳои пажуҳиш дар фаъолияти амалии мақомоти тафтишотӣ ва судӣ мавриди истифода қарор гиранд ва барои такмили сиёсати ҷиноятии давлат мусоидат намоянд.

Нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, навгонии онро нишон дода, аз омилҳои зерин иборат мебошанд:

Дар таҳқиқ нахустин бор нишон дода шудааст, ки ҷинояти ба худкушӣ расондан на танҳо падидаи ҳуқуқӣ, балки равонӣ ва иҷтимоӣ низ мебошад, ки дар асоси ҳамкории омилҳои шахсӣ, муҳити иҷтимоӣ ва таъсири равонӣ ташаккул меёбад.

Муаллиф тавонистааст сохтори дохилӣ, хусусиятҳои хатарнокӣ, усулҳои содиршавӣ, нишонаҳои криминалистикӣ ва механизмҳои зоҳиршавии ин ҷиноятро ба таври мукаммал таҳлил намояд. Ин тавсиф дар илмҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминалистика то ба имрӯз дар Тоҷикистон вуҷуд надошт.

Дар таҳқиқ асосҳои назариявӣ ва амалии исботи робитаи сабабӣ байни кирдори шахси гунаҳкор ва худкушии шахси ҷабрдида бо истифодаи таҳлилҳои криминалистикӣ ва равоншиносӣ пешниҳод шудаанд, ки дорои арзиши илмӣ ва амалии баланд мебошанд.

Дар натиҷаи таҳлил ва ҷамъбасти таҷрибаи амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, муаллиф усулҳо ва тавсияҳои мушаххаси амалиро барои беҳтар намудани тартиби тафтиш, ҷамъоварии далелҳо, ҳамкорӣ бо

мутахассисони соҳаҳои равоншиносӣ ва криминалистика пешниҳод намудааст.

Дар таҳқиқ зарурати ворид намудани тағйироту иловаҳо ба моддаи 109 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок карда шудааст, бо мақсади дақиқтар намудани меъёрҳои ҷавобгарии ҷиноятӣ, муайян кардани дараҷаи гунаҳкорӣ ва тавсеаи доираи ҳолатҳое, ки ба худкушӣ расондан шуморида мешаванд. Таҳқиқ нишон додааст, ки ҷинояти ба худкушӣ расондан на танҳо ба шахси ҷабрдида, балки ба муҳити иҷтимоӣ, оила ва фазои равонии ҷомеа таъсири манфӣ мерасонад. Аз ин рӯ, пешгирии он бояд ба як самти муҳим дар сиёсати иҷтимоӣ ва давлатӣ табдил ёбад.

Муаллиф дар таҳқиқ истифодаи таҷрибаи амалии мақомоти тафтишотӣ, таҳлили парвандаҳои воқеии судӣ ва усулҳои мушоҳидавии криминалистикиро ба роҳ мондааст, ки ин ба боэътимодии натиҷаҳои илмӣ мусоидат намудааст. Нуктаҳои илмии зикршуда нишон медиҳанд, ки таҳқиқи мазкур дорои навовариҳои назариявӣ, аҳаммияти амалии баланд ва арзиши стратегӣ барои рушди илмҳои ҳуқуқшиносӣ ва криминалистика дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Натиҷаҳои он метавонанд барои такмили фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, баланд бардоштани савияи тахассусии кормандони тафтишотӣ ва таҳияи чораҳои пешгирии ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан истифода шаванд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта бар пояи таҳқиқи амиқи назариявӣ, таҷрибаи амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, таҳлили васеи санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллӣ ва байналмилалӣ, ҳамчунин истифодаи натиҷаҳои таҳқиқоти эмпирикӣ ва таҷрибавӣ таъмин гардидааст.

Муаллиф дар ҷараёни таҳқиқи илмӣ аз маҷмуи усулҳои илмӣ-таҳлили муқоисавӣ, системавӣ, криминалистикӣ, сотсиологӣ ва таҳлили мундариҷавии ҳуқуқӣ-истифода намуда, тавассути баррасии таҷрибаи амалии тафтишот ва муҳокимаи судии парвандаҳои ҷиноятӣ, мушкилоти воқеии ошкорсозӣ ва исботи ҷинояти ба худкушӣ расонданро муайян намудааст.

Хулосаву тавсияҳои илмии ифодаёфта дар диссертатсия дар асоси таҳлили амиқи адабиёти илмӣ, омӯзиши мавқеъҳои назариявии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ, ҳамчунин натиҷаҳои таҳлили амалии таҷрибаи ҳуқуқии мақомоти тафтишотӣ ва додгоҳӣ таҳия шудаанд. Ин усули ҳамгироёна имкон дод, ки асоснокии назариявӣ бо далелҳои воқеӣ ва

таҷрибавӣ пурра тасдиқ гардад. Эътимоднокии хулосаҳои илмӣ бо татбиқи маҷмуи васеи маълумотҳои воқеӣ ва оморӣ, таҳлили парвандаҳои ҷиноятии воқеӣ, инчунин истифодаи маълумоти омории мақомоти ҳифзи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмин гардидааст. Натиҷаҳои таҳқиқ дар марҳилаҳои гуногуни пажуҳиш мавриди санҷиши таҷрибавӣ қарор гирифта, бо хулосаҳои амалии муфаттишон ва мутахассисони соҳа муқоиса шудаанд, ки ин ба боэътимодии илмӣ ва амалӣ будани онҳо далолат мекунад.

Муаллиф бо такя ба принсипҳои илмии объективият, мантиқӣ ва ҳамоҳангии назария ва амалия, хулосаву тавсияҳои худро дар заминаи таҳлили амиқи робитаи сабабӣ миёни кирдори шахси гунаҳкор ва акти худкушии қурбонӣ асоснок намудааст. Далелҳо ва натиҷаҳои бадастомада бо истинод ба маводи воқеии парвандаҳо, таҷрибаи судӣ ва таҳқиқоти мустақими эмпирикӣ тасдиқ шудаанд.

Эътимоднокии тавсияҳои пешниҳодшуда, инчунин бо он собит мегардад, ки онҳо ба таҷрибаи амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва талаботи қонунгузории амалкунанда мутобиқ буда, имкони татбиқи амалӣ доранд. Татбиқи тавсияҳои таҳқиқ дар фаъолияти тафтишотӣ ва судӣ метавонад ба баланд бардоштани самаранокии ошкорсозии ҷиноятҳои дорои хусусияти равонӣ, такмили усулҳои криминалистикӣ ва таҳкими асосҳои қонунгузории ҷиноятӣ мусоидат намояд.

Ҳамин тариқ, хулосаву тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта дорои дараҷаи баланди асоснокии назариявӣ, далелҳои боэътимоди таҷрибавӣ ва арзиши амалӣ буда, ҷавобгӯи талаботи таҳқиқоти илмии муосир ва самтҳои стратегии рушди илми ҳуқуқшиносӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия.

Таҳқиқоти илмии Хабибзода Назира Халил, ки ба мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расондан» бахшида шудааст, дорои аҳаммияти бузурги илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мебошад. Ин таҳқиқ бори аввал дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи ба худкушӣ расонданро на танҳо аз дидгоҳи ҳуқуқи ҷиноятӣ, балки дар робита бо ҷанбаҳои криминалистикӣ, равонӣ ва иҷтимоӣ мавриди таҳлил қарор дода, ба рушди илми ҳуқуқшиносӣ ва криминалистика саҳми назаррас гузоштааст.

Аҳаммияти илмии диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф нахустин маротиба дар илми криминалистикаи Ҷумҳурии Тоҷикистон тавонистааст тавсифи илмии криминалистикии ҷинояти ба худкушӣ расонданро таҳия намояд. Дар доираи таҳқиқ механизмҳои содиршавии

ҷиноят, омилҳои муайянкунандаи он, хусусиятҳои хатарнокӣ ва нишонаҳои криминалистикии ин гуна кирдорҳо таҳлил гардидаанд. Натиҷаҳои бадастомада заминаи назариявӣ барои такмили илми криминалистика, ҳуқуқи ҷиноятӣ ва психологияи судӣ фароҳам оварда, имкони васеъ барои таҳияи консепсияҳои нави илмию амалии таҳқиқи ҷиноятҳои дорои хусусияти равонӣ фароҳам месозанд.

Аҳаммияти амалӣ дар он ифода меёбад, ки тавсияҳо ва пешниҳодҳои илмии муаллиф метавонанд дар фаъолияти амалии мақомоти тафтишотӣ, прокуратура ва судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд. Дар натиҷаи таҳқиқ усулҳои муосири муайянсозии робитаи сабабӣ миёни кирдори гунаҳкор ва амали худкушии шахси ҷабрдида, тартиби ҷамъоварии далелҳо, ташкили ҳамкории муфаттиш бо мутахассисони соҳаҳои равоншиносӣ ва криминалистика таҳия шудаанд. Татбиқи ин тавсияҳо метавонад ба баланд бардоштани самаранокии ошкорсозӣ ва таҳқиқи чунин ҷиноятҳо, инчунин ба кам кардани хатогиҳои тафтишотӣ ва судӣ мусоидат намояд.

Аҳаммияти иҷтимоии диссертатсия дар он аст, ки натиҷаҳои таҳқиқ ба баланд бардоштани сатҳи огоҳии ҷомеа оид ба паёмадҳои иҷтимоӣ ва равонии ба худкушӣ расондан, таҳкими масъулияти ахлоқии шаҳрвандон ва коҳиши сатҳи худкушӣ, хусусан миёни ҷавонон мусоидат мекунанд.

Таҳқиқ ба ташаккули муносибати инсондӯстона, таҳкими арзишҳои ахлоқӣ ва пешгирии зӯроварии равонӣ дар ҷомеа нигаронида шудааст. Он ҳамчунин метавонад ҳамчун асос барои таҳияи барномаҳои иҷтимоӣ ва равоншиносӣ оид ба пешгирии худкушӣ истифода шавад.

Ҳамин тариқ, таҳқиқоти илмии Ҳабибзода Назира Халил дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ буда, натиҷаҳои он на танҳо ба рушди илми ҳуқуқшиносӣ ва криминалистика, балки ба беҳтарсозии фаъолияти амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми арзанда мегузорад.

Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Аз тарафи муаллиф 15 мақолаҳои илмӣ нашр гардидаанд, ки аз онҳо 4 мақола дар нашрияҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 11 мақола дар нашрияҳои дигар, ки сатҳи илмӣ ва эътимоднокии заруриро доранд, ба табъ расидаанд. Теъдоди маводи чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия комилан мувофиқ ба мавзуъ, объекти тадқиқот ва ҳадафу вазифаҳои

илмию амалӣ мебошанд. Кори диссертатсионӣ бо тарзи системавӣ тартиб ёфта, имкон медиҳад, ки натиҷаҳои таҳқиқот дар доираи меъёрҳои илмӣ ва талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ дар Тоҷикистон пешниҳод гарданд.

Диссертатсия иборат аст аз: номгӯйи ихтисораҳо ва аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб, ки ҳар кадоме дорои зербобҳо мебошад, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи натиҷаҳои илмӣ дар амал, рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) ва феҳристи интишороти илмии довталаб. Ҳаҷми умумии кори илмӣ 194 саҳифаро ташкил медиҳад.

Дар муқаддима, аҳаммияти мавзуъ аз нигоҳи назариявӣ ва амалии он таҳлил шуда, мушкилот ва масъалаҳои асосии илмӣ дар мавриди тафтишоти ба худкушӣ расондан ба таври равшан пешкаш гардидаанд. Дар ин қисмат, инчунин таъкид шудааст: навоварӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, усулҳои таҳқиқ ва методологияи истифодашуда, дараҷаи омӯзиши мавзуъ дар фазои илмии дохилӣ ва хориҷӣ, асоснокии натиҷаҳо ва имкониятҳои татбиқи онҳо дар амал, сохтори умумии диссертатсия ва тартиби мантиқии пешниҳод намудани маводи илмӣ.

Бо дарназардошти ин тартиб ва системавият, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия имконият медиҳанд, ки мавзуъ ба таври муфассал ва илмӣ таҳлил ва пешниҳод гардад, ҳамзамон барои ҳимояи сатҳи дониш ва тавсияҳои илмию амалӣ асоси устувор фароҳам оварда мешавад.

Боби якуми диссертатсия бо номи «Тавсифи криминалистикии ба худкушӣ расондан» тартиб дода шуда, ду зербобро дар бар мегирад. Дар ин боб масъалаҳои асосӣ, ки ба омӯзиши сохтор, хусусиятҳо ва механизмҳои содиршавии ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан марбутанд, ба таври муфассал таҳлил шудаанд.

Зербоби аввал ба тавсифи криминалистикии ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан бахшида шудааст. Дар он таърифи назариявӣ ва таҳлилии падидаи ҷиноятӣ, намудҳо ва хусусиятҳои асосии чунин кирдорҳо, инчунин аломатҳои мушаххас ва нишондиҳандаҳои криминалистикӣ, ки имкон медиҳанд ҷиноят аз худкушии воқеӣ фарқ карда шавад, баррасӣ гардидаанд. Ин зербоб заминаи назариявӣ ва методологиро барои таҳлили амиқи маводи судӣ ва таҳқиқоти эмпирикӣ фароҳам меорад.

Зербоби дуюм таҳлили ҷиноятҳои одамкушӣ мебошад, ки онҳо ба таври худкушӣ вонамуд карда мешаванд. Дар доираи ин зербоб механизмҳои содиршавии чунин ҷиноятҳо, усулҳои пинҳон кардани аломатҳо, роҳҳои ошкорсозӣ ва ҷанбаҳои криминалистикии муайянкунандаи кирдори ҷинояткор мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд.

Таҳлил нишон медиҳад, ки чунин ҳолатҳо, одатан дар муҳитҳои шахсӣ, оилавӣ ва иҷтимоӣ рух медиҳанд ва дар баррасии онҳо ҳам омилҳои равонӣ ва ҳам иҷтимоӣ бояд ба назар гирифта шаванд.

Инчунин, таҳлили маводи таҷрибавӣ ва судӣ дар ин боб имкон медиҳад, ки методҳои тафтишоти криминалистикии чунин ҷиноятҳо, нишондодҳои ихтисосӣ ва омилҳои хатарнокии онҳо ба таври системавӣ ва асоснок пешниҳод гарданд.

Боби дуюми диссертатсия бо номи «Хусусиятҳои тафтиши ба худкушӣ расондан» ба омӯзиши ҷанбаҳои амалии таҳқиқи ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан ва таҳлили усулҳои иҷрои тафтишоти криминалистикӣ бахшида шудааст.

Хусусиятҳои тактикаи азназаргузаронии ҷойи ҳодиса бо аломатҳои худкушӣ. Дар ин қисми боб масъалаҳои муайян намудани нишонаҳои ҷиноят ва фарқи онҳо аз худкушии воқеӣ таҳлил шудаанд. Тафтишот бояд ҳамзамон ба ҳифзи далелҳо, расонидани пурраи иттилоот ба мақомоти судӣ ва нигоҳ доштани қоидаҳои ҳуқуқӣ ва криминалистикӣ диққат диҳад. Ҷузъҳои муҳимми ҷойи ҳодиса, аломатҳои ҷиноят ва нишонаҳои муҳити воқеӣ – бояд бо тартиби системавӣ ва пурра ба назар гирифта шаванд.

Хусусиятҳои тактикии пурсиши шоҳидон ва ҷабрдидагони зиндамонда. Дар ин зербоб раванди пурсиши шоҳидон ва ҷабрдидагон таҳлил мегардад. Маводҳои пешниҳодшуда барои муайян кардани ҷузъиёти воқеӣ ва ошкор намудани кирдори ҷинояткор истифода мешаванд. Тафтишот бояд ба психологияи шахсони дар ҳолати стресс қарордошта ва ба воситаи аломатҳои рафторӣ ва нутқӣ маълумоти дақиқро муайян намояд. Илова бар ин, раванди пурсиш бояд имконият диҳад, ки хулосаҳои судӣ бо асоси далелҳои қобили эътимод ва таҳлили методологӣ гирифта шаванд.

Ҳар ду ҷанба – азназаргузаронии ҷойи ҳодиса ва пурсиши шоҳидон – ба таҳлили системавӣ ва фарқияти ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан аз худкушии воқеӣ замина фароҳам меоранд. Инчунин, ин боб ба ҷанбаҳои мураккабӣ ва хатарнокии тафтишот таваҷҷуҳ додааст, зеро ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан, одатан дар муҳитҳои шахсӣ, оилавӣ ё иҷтимоӣ содир мешаванд ва далелҳои ҷинояткорона метавонанд, пинҳон карда шаванд. Дар ин боб пешниҳод шудааст, ки амалҳои тафтишотӣ бояд ба таври ҳамоҳанг ва системавӣ бо истифодаи методологияи муосири криминалистика ва равоншиносӣ анҷом дода шаванд. Тафтиши самаранок ба омилҳои хатарнокии ҷиноят, механизми содиршавӣ ва таъсири муҳити иҷтимоӣ ва равонӣ ба қурбониён ва шоҳидон диққати ҷиддӣ медиҳад.

Боби сеюми диссертатсия бо номи «Асосҳои криминалистикии таъин ва гузаронидани экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ дар раванди тафтиши ба худкушӣ расондан» ба таҳлили аҳаммият ва нақши экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ дар тафтиши ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан бахшида шудааст. Муаллиф дар ин боб, дар бораи зарурияти доштани донишҳои махсус ва истифодаи онҳо дар раванди тафтиши чунин ҷиноятҳо баҳсу таҳлил мекунад. Ин донишҳо имконият медиҳанд, ки ҷиноятҳои ба худкушӣ расондашуда аз худкушии воқеӣ фарқ карда шаванд ва далелҳои ҷиноят бо дақиқиву систематикӣ ҷамъоварӣ ва таҳлил гарданд.

Ҳамчунин, дар боби мазкур тактика ва усулҳои таъин ва гузаронидани экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ, аз ҷумла экспертизаҳои тиббӣ, равонӣ дар раванди тафтиши ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан таҳлил шудаанд. Муаллиф равандҳои амалии таъин, омодагӣ ва гузаронидани экспертизаҳоро бо дарназардошти аломатҳои ҷиноят, хусусиятҳои қурбонӣ ва хатарҳои эҳтимолӣ ба таври муфассал баррасӣ кардааст.

Дар ин боб, инчунин нишон дода мешавад, ки натиҷаҳои экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ асос ва таҳкими хулосаҳои тафтишот ва судиро ташкил мекунанд. Муаллиф ба тавзеҳи аҳаммияти ҳамоҳангсозии фаъолияти тафтишотӣ ва коршиносон, истифодаи усулҳои нав ва стандартҳои байналмилалӣ таваҷҷуҳ дода, воситаҳои самаранок ва эътимоднок ба даст овардани маълумоти ҳақиқӣ ва дуруст дар раванди тафтиши ҷиноятҳоро пешниҳод намудааст.

Ин таҳлил заминаи назариявӣ ва амалии заруриро барои бобҳои минбаъда фароҳам меорад, ки ба таҳлили сабабҳо, роҳҳои пешгирӣ ва ҷанбаҳои ҳуқуқии ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан бахшида шудаанд.

Автореферат фишурдаи диссертатсия буда, дар умум мафҳум ва моҳияти диссертатсияро мекушояд.

Бо вуҷуди он ки таҳқиқоти диссертатсионӣ аз нигоҳи умумӣ баҳои мусбӣ гирифтааст, ҳамзамон баъзе масъалаҳо мавриди баҳс ва таҳлили амиқ қарор гирифтаанд, ки аз нигоҳи илмӣ ҳанӯз комилан равшан набуда, метавонанд ҷалби диққати минбаъдаи тадқиқотгаронро талаб намоянд. Ин масъалаҳоро метавон ба таври зайл ҷудо намуд:

1.Таъини алоқамандии сababӣ-оқибатӣ дар баъзе ҳолатҳо мушаххас кардани иртиботи мустақим байни кирдори шахс ва акти худкушӣ хеле мушкил мебошад. Барои ҳалли ин масъала зарур аст, ки дар таҳқиқоти минбаъда усулҳои нави криминалистикӣ ва равонӣ (психологӣ), аз ҷумла

таҳлили судӣ-психологӣ, усулҳои статистикӣ ва моделсозии таҳқиқотӣ васеъ истифода шаванд.

2.Тафовути маводи судӣ, амалии таҳқиқот – дар парвандаҳои мавҷуда баъзе мавод ва далелҳо на ҳамеша ба таври пурра ва систематикӣ сабт ё таҳлил шудаанд, ки ин метавонад ба хулосаҳои ниҳоӣ таъсири маҳдуд дошта бошад. Тавсия дода мешавад, ки дар тадқиқоти минбаъда истифодаи протоколҳои стандартизатсияшудаи сабти далелҳо ва ҳамоҳангсозии ҳамкорӣ байни мақомоти тафтишотӣ, коршиносон ба таври ҷиддӣ васеъ гардад.

3. Ҷанбаҳои равонӣ (психологӣ) ва иҷтимоии арзёбии таъсири муҳити иҷтимоӣ ва равонии шахсони ҷинояти ба худкушӣ расондан ҳанӯз ба таҳқиқоти амиқтар ниёз доранд. Аз ин рӯ, таҳқиқоти оянда бояд ба таҳлили мураккаби психосотсиалӣ, сабабҳои фишорҳои равонӣ ва таъсири муҳити иҷтимоӣ диққати ҷиддӣ дода шавад, ки он метавонад ба пешгирӣ ва кам кардани чунин ҳолатҳо мусоидат кунанд.

Бо ин ҳама, камбудиҳо ва норасоиҳои қайдгардида на танҳо ҷузъе аз хусусиятҳои табиии таҳқиқоти илмии мураккаб мебошанд, балки имконият фароҳам меоранд, ки равандҳои минбаъдаи таҳқиқотӣ самараноктар ва ҷиддитар таҳия ва амалисозӣ гарданд. Ин нишон медиҳад, ки кори диссертатсионӣ ба талаботи илмӣ ҷавобгӯ буда, дорои аҳаммияти назариявӣ ва татбиқшаванда мебошад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мазмуни диссертатсия шаҳодат медиҳад, ки мавод ба таври систематикӣ ва мантиқӣ баён гардида, ҳамзамон дорои навоварии назариявӣ ва амалии илмӣ мебошад. Муаллиф натиҷаҳои бадастомадаро таҳлил намуда, хулосаҳои мушаххас ва асоснок пешниҳод намудааст, ки онҳо метавонанд барои таҳкими таҳқиқоти назариявӣ, рушди илми муосири ҳуқуқ ва такмили таҷрибаи амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ саҳми назаррас дошта бошанд.

Диссертатсияи Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расондан» ба хотири дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ таҳия гардида, мутобиқ ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ мебошад, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст.

Диссертатсия пурра мустақилона таҳия шуда, дорои сохтор ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи навоварии илмӣ, нуктаҳои таҳқиқотӣ, инчунин тавсияҳо ва пешниҳоди амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, шаҳодат медиҳанд, ки кори таҳқиқотӣ дорои аҳаммияти назариявӣ ва татбиқшаванда мебошад. Муаллиф натиҷаҳои таҳқиқоти худро дар шакли мақолаҳои илмӣ, маърӯзаҳо дар конфронсҳои илмӣ-амалӣ ва дигар нашрияҳои эътимоднок пешниҳод намудааст, ки саҳми мустақими ӯро дар таҳқиқоти илмӣ ва навоварии он исбот менамоянд.

Услуби таҳқиқот, мақсаднокӣ ва мантиқи масъалагузорӣ, инчунин истифодаи усулҳои муосири таҳлили илмӣ ва қонуниятҳои стандартизатсияи диссертатсионӣ шаҳодат медиҳанд, ки кори муаллиф ба талаботи илмии ҷаҳонӣ мутобиқ мебошад.

Хулоса он аст, ки таҳқиқоти диссертатсионии Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расондан» ба талаботи диссертатсионӣ барои дарёфти дараҷаи номзади илм комилан ҷавобгӯ буда, муаллиф сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:
Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
сардори кафедраи фанҳои ҳуқуқии
Мактаби Олии Кумитаи давлатии амнияти миллии
Ҷумҳурии Тоҷикистон Салимов Б.А.

Суроға: 734064, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, ноҳияи, Сино, кӯчаи А.Ҷомӣ, б.10/2, х.47
Тел: (+992) 918-65-34-27 E-mail: salimov.romish@bk.ru

Имзои Салимов Б.А.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳои Мактаби олии
КДАМ Ҷумҳурии Тоҷикистон капитан С. Каримов

Суроға: 734018, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯч. Н.Қарабоев, 54/2
Тел. (+992 237) 233-55-19
E-mail: maktabi_oli24.@mail.ru

«11» ноябри 2025 сол.